PRACOWNIA KONSERWATORSKA
PIOTR KAJZER

TEMAT	Program prac konserwatorskich
OBIEKT	Stara Fabryka Karla Buttnera
ADRES	Pl. Żwirki i Wigury 8 w Bielsku-Białej
INWESTOR	Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej
AUTOR	mgr sztuki Piotr Kajzer

Bielsko-Biała

Listopad 2025

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

-nazwa obiektu: Fabryka Karla Buttnera

-adres: 43-300 Bielsko-Biała, pl. Żwirki i Wigury 8

-autor obiektu: nieznany

-czas powstania: 1900 r. (północna część) oraz 1906-1907 r. (południowa część)

-forma ochrony prawnej: GEZ, WEZ, rejestr zabytków nr 711/96 oraz A/1470/24 (aktualny)

-autor dokumentacji: mgr sztuki Piotr Kajzer – technik renowacji architektury

Oznaczenie budynku na witrynie imapa.um.bielsko.pl

2. HISTORIA OBIEKTU

Poniższy tekst został wprost zaczerpnięty ze strony internetowej inwestora – Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej.

https://muzeum.bielsko.pl/pl/historia-muzeum-stara-fabryka

1868-1983

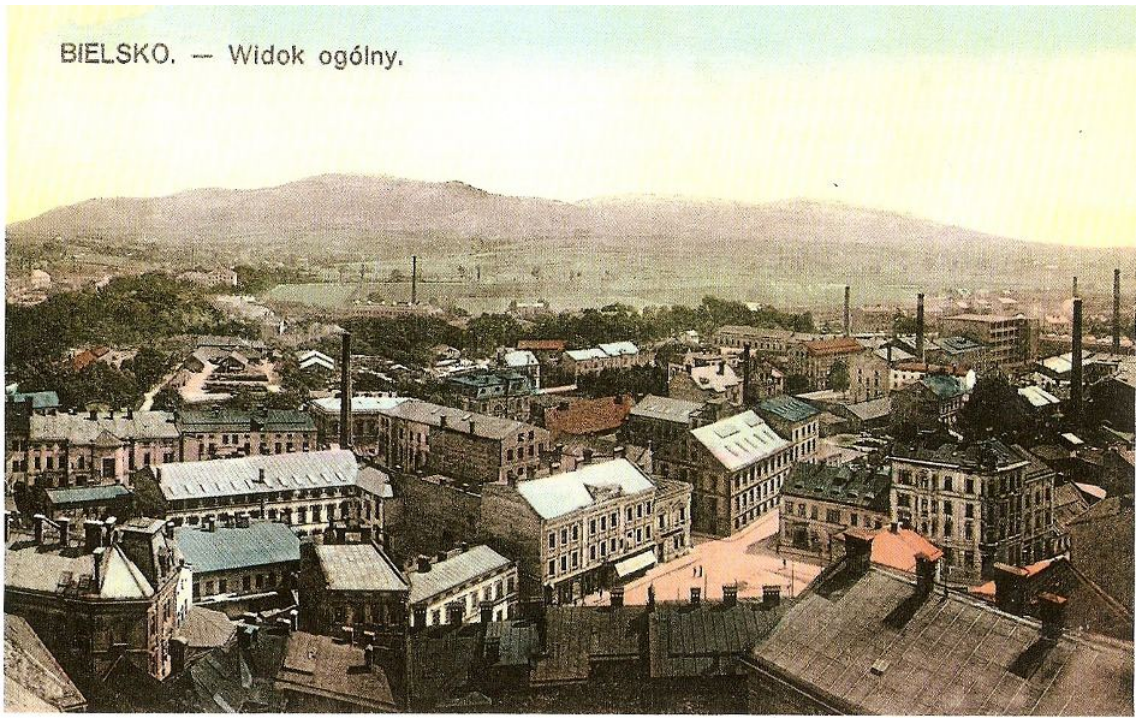
Muzeum znajduje się na Żywieckim Przedmieściu, w budynkach dawnej wytwórni, a od 1887 roku fabryki sukna i towarów wełnianych, założonej przez bielskiego sukiennika Karola Büttnera (1833-1884), później prowadzonej przez jego synów Karola Teodora (1863-1932) i Gustawa Adolfa (1865-1933). Zespół zabudowań powiększał się stopniowo. Na zakupionej w 1868 roku posesji najpierw wystawiono dwupiętrowy dom przy ul. 1 Maja 8 z warsztatami i oficynami od strony dziedzińca, a w 1888 roku wielokondygnacyjny budynek fabryczny przy ul. Sukienniczej. Dwupiętrowa hala z obszernym poddaszem od strony pl. Żwirki i Wigury, mieszcząca główną część ekspozycji Muzeum, powstawała w dwóch etapach: w 1900 roku wzniesiono jej część północną, a w latach 1906-1907 południową, z klatką schodową. Dalsze zabudowania w miejscu dzisiejszych zieleńców oraz kamienicę przy pl. Żwirki i Wigury, własność Büttnerów od 1906 roku, wyburzono przy poszerzaniu ul. Zamkowej w 1974 roku. W latach 30. XX wieku, w miejscu starego parterowego domu na rogu ul. Sukienniczej i 1 Maja stanął tzw. bazar, w którym ulokowała się m.in. kawiarnia Adlon. W tym czasie firma Karola Büttnera Synowie zatrudniała 150 robotników w dwóch zakładach, obok produkcji tkanin sukiennych, szewiotów i tkanin czesankowych rozpoczęto też ręczny wyrób dywanów. Działały przedstawicielstwa w Poznaniu i Gdańsku, a wyroby trafiały m.in. do krajów Bliskiego Wschodu. Po II wojnie światowej upaństwowiona fabryka weszła w skład Zakładów Przemysłu Wełnianego (ZPW) im. Leona Laska, później znana była jako ZPW „Bewelana" zakład B/A. Po zakończeniu działalności przemysłowej posesję podzielono między nowych właścicieli, część zabudowań przeznaczając na potrzeby ówczesnego Muzeum Techniki Włókienniczej, które wprowadziło się tutaj w 1983 roku.

1983-2015

W 1979 roku przy ówczesnym Muzeum Okręgowym w Bielsku-Białej utworzono Muzeum Techniki Włókienniczej. Przejęło ono eksponaty działu tkactwa macierzystej instytucji, a następnie powiększało swoje zbiory o maszyny i urządzenia pozyskiwane głównie w miejscowych zakładach przemysłowych. W 1983 roku Muzeum wprowadziło się do pofabrycznych pomieszczeń ZPW „Bewelana", gdzie przez ponad dekadę pozostawało w stanie organizacji, a jego działalność polegała na gromadzeniu, inwentaryzowaniu i zabezpieczaniu eksponatów. Dopiero po 1990 roku, dzięki opracowaniu projektu ekspozycji i zatrudnieniu większej liczby doświadczonych włókienników, udało się przełamać impas i po kilku latach wytężonej pracy uruchomić Muzeum Techniki i Włókiennictwa (nazwa wprowadzona w 1995

roku). Pierwszą część ekspozycji na parterze otwarto dla publiczności 2 grudnia 1996 roku, a rok później udostępniono wystawę na pierwszym piętrze. Od tego czasu zabytkowe maszyny pozostają w większości na wyznaczonych im wówczas miejscach, natomiast kilkakrotnie zmieniała się przestrzeń w sąsiedztwie wejścia, gdzie pojawiały się niewielkie wystawy poświęcone m.in. drukarstwu, pożarnictwu i historii lokalnych wodociągów. Włączenie Muzeum do Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego (2006) stało się impulsem do jego gruntownej przebudowy. W 2010 roku oddano do użytku obszerne sale poddasza, służące odtąd wystawom czasowym (Galeria w Fabryce), a w latach 2011-2012 remont przeszły pozostałe hale ekspozycyjne. Przebudowano przy tym część parteru, gdzie w latach 2013-2015 stworzono od podstaw stałą wystawę historyczną *Od włókiennictwa do małego fiata. Przemysł Bielska-Białej w XIX i XX wieku*. Od końca 2013 roku Muzeum nosi nazwę Stara Fabryka.

3. ZACHOWANA IKONOGRAFIA

Pocztówka z roku 1915 i przybliżenie na fabrykę Buttnera (źródło: Fotopolska.eu)

Fotografia z roku 1974 i Fabryka Buttnera w tle (źródło: Fotopolska.eu)

Fotografia z roku 1987 (źródło: Fotopolska.eu)

4. ZESTAWIENIE ELEMENTÓW O WARTOŚCIACH ZABYTKOWYCH

ELEWACJE

Element: Elewacja zachodnia - frontowa

Opis: Elewacja 12 osiowa, 3 kondygnacyjna, ze skrzydłem bocznym (od południa), w którym mieszczą się dodatkowe 3 osie okien. Elewacja, która w zakresie każdego piętra posiada spójne otwory okienne, zawierające ślusarkę wielopolową – jednoszybową. Otwory okien zakończone ceglanymi nadprożami w kształcie odcinka łuku. Każde z nadproży posiada kamienny zwornik wykonany z piaskowca w kształcie trapezu, z powierzchnią o strukturze rustykalnej – ciosanej. Między kondygnacjami znajdują się gzymsy kordonowe, wykonane przez wysunięcie cegły z lica elewacji, stanowią one jednocześnie gzymsy podokienne.

Połacie dachu proste, kryte blachą płaską łączoną na rąbek stojący. W nachyleniu dachu znajdują się okna połaciowe powtarzające się zgodnie z osiami elewacji. Tynki proste, pokryte wtórnie nakropem cementowym.

Stan zachowania elewacji: Elewacja znacznie uszkodzona, za sprawą wieloletniego podciągania wody przez tynki wapienne oraz przez nakrop cementowy, który skutecznie blokował dyfuzję pary wodnej. Brak izolacji ścian fundamentowych lub uszkodzenie istniejących, powoduje wykwity solne w rejonie ścian wewnętrznych (tuż nad posadzkami) oraz coraz bardziej widoczną pleśń i odparzanie tynków, zarówno po zewnętrznej jak i wewnętrznej stronie. Ślusarka okien jest w stanie zróżnicowanym, choć co do zasady, większość okien jest nieszczelna i była wielokrotnie uzupełniana. Blacharka i okucia w stanie agonalnym.

Element: Elewacja północna – ściana szczytowa

Opis: Elewacja w formie ściany szczytowej, bez otworów okiennych i drzwiowych. Jej elementem szczególnym jest mural, pokrywający całą powierzchnię ściany. Zewnętrzną warstwę elewacji stanowi docieplenie wykonane z wykorzystaniem styropianu. Dolna część elewacji pokryta płytkami imitującymi cegłę klinkierową, one również znajdują się na warstwie styropianu. Poziom posadowienia budynku od tej strony, cechuje się dużym stopniem nachylenia w terenie, co spowodowało konieczność posadowienia biegu schodów tuż przy elewacji.

Stan zachowania elewacji: Elewacja znacznie uszkodzona, choć jej stan nie jest w pełni znany z uwagi na przykrywający ją styropian. Wizja lokalna w obiekcie oraz wykonane pomiary wykazały znaczne przekroczenie poziomu standardowej wilgotności ścian, aż do 7%, na wysokości do 1 metra od posadzki w salach wewnętrznych.

Element: Elewacja wschodnia - od strony pl. Żwirki i Wigury

Opis: Fragment elewacji wschodniej, znajdujący się od strony pl. Żwirki i Wigury, wykonany został pod względem wystroju architektonicznego i kompozycji analogicznie do elewacji frontowej. Posiada on 6 osi okiennych. Posiada jeden nieużytkowany już otwór drzwiowy, który wtórnie zamurowano. W dolnej części znajduje się niewielki cokół wykonany z pełnych bloków piaskowca, układanych regularnie, z rustyką w licu.

Stan zachowania elewacji: Elewacja znacznie uszkodzona, jej stan jest analogiczny do elewacji zachodniej – frontowej.

Element: Elewacja wschodnia - od strony ul. Sukienniczej

Opis: Fragment elewacji wschodniej, znajdujący się od strony ul. Sukienniczej. Powstały w późniejszym okresie tj. w latach 1906-1907. Jest to elewacja 13-osiowa o regularnej kompozycji składającej się z łącznie 4 kondygnacji. Charakterystyczny element stanowi ryzalit znajdujący się w 6 osi, który stanowi jednocześnie wieżę mieszczącą w sobie windę towarową. Część wieży wysunięta ponad wysokość głównej bryły budynku mieści w sobie nadszybie windy. Otwory okienne posiadają proste nadproża, większość z nich posiada także prostą opaskę wykonaną w tynku. Same okna to stalowa kratownica, podobna do tej, która znajduje się na elewacji frontowej, choć różniąca się prostym zakończeniem. Elewacja ta ma charakter czysto utylitarny – nie wyróżnia się elementami mogącymi stanowić o wystroju architektoniczno-sztukatorskim.

Stan zachowania elewacji: Elewacja znacznie uszkodzona, posiada liczne uszkodzenia i ubytki w tynku. Wszystkie pozostałe tynki pokryte są nakropem cementowym. Widoczne liczne zacieki, mogące być wynikiem nieszczelności w obróbkach blacharskich.

Element: Elewacja południowa - od strony ul. Sukienniczej

Opis: Ten fragment elewacji stanowi historyczny łącznik z budynkiem przy ul. 1 Maja 8 (obecnie Regionalny Ośrodek Kultury). W samym łączniku znajdują się pomieszczenia biurowe, co ma odzwierciedlenie także w stolarce okiennej – tym razem są to okna drewniane, dwuskrzydłowe o konstrukcji skrzynkowej, z krosnami zewnętrznymi otwieranymi w stronę podwórza – na wzór okien polskich. Skrzydła okienne w parterze posiadają jedynie górny szpros wiedeński, który dzieli je na łącznie 4 pola. Okna 1 piętra posiadają łącznie 4 skrzydła (w tym 2 górne) i łącznie 6 pól, przez zastosowanie szprosów wiedeńskich w dolnych skrzydłach. Okna 2 piętra są 2 skrzydłowe i posiadają łącznie 8 pól, przez zastosowanie 3 szprosów wiedeńskich w każdym skrzydle. Elewacja ta, jako jedyna posiada historyczny tynk nakrapiany, choć jest on elementem późniejszym, bowiem pod nim znajduje się warstwa tynku gładkiego.

Stan zachowania elewacji: Elewacja znacznie uszkodzona, posiada liczne uszkodzenia i ubytki w tynku. Wszystkie pozostałe tynki pokryte są nakropem cementowym. Widoczne liczne zacieki, mogące być wynikiem nieszczelności w obróbkach blacharskich.

Wnioski i zalecenia dla wszystkich elewacji: Stan wszystkich elewacji jest zbliżony – zły. Każda z nich posiada znaczne ubytki w tynku, spowodowane odparzaniem od ścian. Powodem jest zaburzona cyrkulacja wody, której przyczyną są nieszczelności w obróbkach blacharskich oraz utrudniona dyfuzja pary wodnej. Znaczna część ścian pokryta jest nakropem cementowym, którego obecność nie pozwala na swobodne „oddychanie" ścian, zatrzymuje on wodę w miękkich tynkach wapiennych i w okresach zimowych powoduje rozsadzanie tkanki przy okazji każdego z okresów przemarzania (przejścia przez 0 stopni Celsjusza).

W nieco odmiennych warunkach jest elewacja północna – szczytowa. Jej stan nie jest w pełni znany, choć liczne wykwity solne i zawyżona wilgotność ścian wewnętrznych wskazują na dużą kumulację wody w murach.

Zaleca się usunięcie na początku przyczyn zawilgocenia budynku tj. nakropu cementowego i docieplenia wykonanego z użyciem styropianu. Oba te materiały cechują się bardzo niskim współczynnikiem przepuszczalności pary wodnej i prowadzą do coraz większej destrukcji.

Istotnym dla elewacji elementem są okna – stolarka i ślusarka. W obu przypadkach jej stan jest bardzo zły i nie pozwala na pełne użytkowanie. Okna stalowe posiadają liczne ubytki i były wielokrotnie sztukowane – dorabiano także nowe kwatery w ostatnich latach. Mimo ich złego stanu, materiał pozwala na wykonanie renowacji i stosunkowo łatwe odtworzenie brakujących elementów. Proponuje się jednakowo wprawienie nowych okien aluminiowych lub PCV o 2 lub 3-szybowym pakiecie od strony wewnętrznej, przy zachowaniu historycznej ślusarki okien od strony zewnętrznej. Nowe okna nie powinny zawierać podziałów (szprosów,słupków) z uwagi na konieczność ekspozycji oryginalnej ślusarki. Możliwe jest natomiast zastosowanie ślemienia, które umożliwi otwieranie dolnej kwatery w celu jej umycia. Wprawienie nowych okien od wewnątrz powinno w możliwie najmniejszy sposób ingerować w drewniane parapety.

Okna drewniane, cechują się dużym wypaczeniem poszczególnych elementów drewnianych, co powoduje bardzo duże nieszczelności. Proponuje się w stolarce drewnianej wymianę krosen zewnętrznych na nowe. Wymiana krosen zewnętrznych drewnianej stolarki może nastąpić jedynie pod warunkiem jej wiernego odwzorowania. Dopuszczalne jest zastosowanie od strony zewnętrznej 2 lub 3 szyb zaś od strony wewnętrznej pojedynczej szyby w skrzydłach okiennych.

Proponowane prace przy elewacjach: Usunięcie nakropu cementowego oraz warstwy styropianu, następnie ocena zachowanych tynków i decyzja o ich dalszym skuwaniu lub zachowaniu i wzmocnieniu. Decyzję należy podjąć komisyjnie, przy uczestnictwie kierownika prac konserwatorskich oraz inspektora WUOZ. Na tym etapie przewiduje się, że skuciu tynków może ulec nawet 100% powierzchni. Ślusarka okien i drzwi do zachowania i konserwacji. Stolarka okien do częściowej wymiany tj. wymiana krosen zewnętrznych, wiernie rekonstruowanych. Przynajmniej jedno oryginalne okno skrzynkowe drewniane, należy poddać renowacji i pozostawić w formie świadka.

Element: E1 – Ceglane nadproża okienne

Opis: Nadproża występujące na elewacjach zachodniej i wschodniej (od strony pl. Żwirki i Wigury). Wykonane jako element wychodzący z lica tynku. Jest to element o charakterze częściowo konstrukcyjnym, bowiem stanowi on także naturalne zamknięcie otworu okna. Posiada także cechy wystroju architektonicznego – są one powtarzane na elewacji i widać w nich elementy o charakterze czysto estetycznym, takie jak kamienny zwornik z ozdobną rustyką, czy pionowe fragmenty wysuniętej cegły, imitujące służki.

Stan zachowania: Stan jest zróżnicowany, choć zasadniczo dobry. Cegła nosi ślady nawarstwień atmosferycznych oraz pojedyncze uszkodzenia mechaniczne.

Wnioski i zalecenia: Stan nadproży pozwala na ich stosunkowo łatwą konserwację polegającą na oczyszczeniu, uzupełnieniu ubytków w cegle i spoinowania. Możliwa jest także hydrofobizacja elementów.

Proponowane prace: Cegłę oczyścić z zabrudzeń metodą chemiczną. Zastosowanie chemii (np. Sulima) uzgodnić z nadzorem konserwatorskim. Następnie cegłę należy uzupełnić kitami do cegły na bazie trasu, barwionymi w masie. Ostatecznie uzupełnić spoinowanie zaprawą trasową i poddać hydrofobizacji środkiem na bazie wody.

Element: E2 – Ślusarka drzwi na elewacjach

Opis: Drzwi w formie ślusarki przeszklonej, wielopolowej. Złożona z dwóch symetrycznych skrzydeł i nadświetla ze stałym słupkiem.

Stan zachowania: Drzwi są sprawne, choć noszą ślady wieloletniej eksploatacji, widać to zwłaszcza po uszkodzeniach i ubytkach w malaturze.

Wnioski i zalecenia: Drzwi w formie ślusarki są spójnym elementem wraz ze ślusarką okien. Zachowały się w pełnym kształcie. Wymagają konserwacji i eksponowania jako ważny element architektury przemysłowej, prezentowanej w muzeum. Nie zaleca się ich całkowitej wymiany lub wstawienia nowej ślusarki przed nie. **Uwaga!** Brakujące elementy ślusarki (np. drzwi główne) wymienione na współczesną ślusarkę, zaleca się odtworzyć zgodnie z zachowanymi wzorcami.

Proponowane prace: Oczyszczenie z powłok malarskich metodą chemiczną lub przez delikatne piaskowanie, zabezpieczenie antykorozyjne, malowanie tradycyjne lub metodą proszkową na kolor ślusarki okiennej tj. antracyt lub w odcieniach szarości. Możliwa pełna wymiana szklenia na szkło hartowane.

Uwaga! Ślusarka drzwi znajdująca się na pozostałych elewacjach, w tym drzwi do windy towarowej, również podlega renowacji. W szczególnych przypadkach możliwe jest zastąpienie ślusarki technicznej ślusarką drzwi opartą na wzorcach z elewacji frontowej - co należy każdorazowo przedstawić inspektorowi WUOZ (od etapu projektowego aż do wykonawstwa).

Element: E3. Pozostała ślusarka i blacharka

Opis: Blacharka występuje na całym budynku w formie okuć parapetów, rynien i rur spustowych

Stan zachowania: Stan jest w przeważającej części bardzo zły. Widoczne liczne ogniska korozji, nieszczelności – zwłaszcza przy łączeniach na rąbek oraz w miejscach gdzie blacha jest wpięta w mur lub ślusarkę okien.

Wnioski i zalecenia: Blacharka wymaga całkowitej wymiany na nowe elementy. Zaleca się, by blacharka elewacji i dach wykonane zostały w jednolitej kolorystyce.

Proponowane prace: Wymiana w jednolitym materiale, w kolorze naturalnej blachy. Może być to zarówno blacha aluminiowa powlekana lub w formie blachy tytan-cynk lub blachy stalowej w ocynku.

Opis: Ślusarka techniczna – drabina elewacyjna oraz elementy barierek.

Stan zachowania: Stan jest w przeważającej części średni lub zły. Widoczne liczne ogniska korozji. Elementy te nie spełniają obecnie swojej pierwotnej funkcji.

Wnioski i zalecenia: Wskazana ślusarka powinna zostać zachowana, jako element wyposażenia technicznego budynku o charakterze historycznym. Należy ją zabezpieczyć, ewentualnie uzupełnić i poddać konserwacji.

Proponowane prace: Oczyszczenie z ognisk korozji oraz ostatnich warstw malarskich przez zastosowanie metod chemicznych oraz przez czyszczenie ręczne np. druciakami. Spawanie elementów w miejscach wymagających wzmocnienia np. z uwagi na perforacje elementów. Następnie zabezpieczenie antykorozyjne farbami alkidowymi (malowanie ręczne z wałka lub pędzlami), w kolorze dobranym do pozostałej ślusarki – ciemny grafit.

Element: E4. Kamieniarka cokołu w przyziemiu budynku

Opis: Cokół w formie kamiennych regularnych bloków o strukturze rustykalnej – łupanej. Piaskowiec z którego wykonano cokół ma zabarwienie żółto-zielone, co wskazuje na pobliskie złoża.

Stan zachowania: Kamień zachował się jedynie na elewacji zachodniej (od pl. Żwirki i Wigury). Miejscami pokryty jest zaprawą i nalotem atmosferycznym. Widoczny jest jego pełny rys.

Wnioski i zalecenia: Kamień stanowi niezwykle istotną część tego budynku, występował on prawdopodobnie na całej pierwotnej części, powstałej w roku 1900. Konieczne jest jego odkrycie, konserwacja i eksponowanie.

Proponowane prace:

- Usuwanie wtórnych wypraw, spoin i nakropu.
- Neutralizacja nalotów metodą chemiczną np. Sulima
- Zmycie zabrudzeń przy zastosowaniu gorącej wody lub parownic
- W przypadku trudnych zabrudzeń należy przewidzieć czyszczenie laserowe po akceptacji WUOZ.

Uwaga! Podczas prac należy szczególnie uważać podczas odkrywania cokołu elewacji frontowej, może on kryć oryginalny cokół kamienny. Jeśli tak się stanie, należy powiadomić o tym inspektora WUOZ i przeprowadzić pełen proces konserwacji kamienia.

Element: E5. Oprawy oświetleniowe i instalacje na elewacjach

Opis: Oprawy oświetleniowe, stanowiąca świadek najnowszej historii

Stan zachowania: Oprawy są w stanie wskazującym na wieloletnią eksploatację, co widać po ubytkach w malaturze i rdzawych zaciekach.

Wnioski i zalecenia: Lampy należy zachować, jako świadek współczesnych przemian w budynku. Ich datowanie (prawdopodobnie lata 80-te), pozwala stwierdzić, że w ciągu następnych dekad zostaną one uznane jako integralny element budynku, a przede wszystkim jako świadek historii.

Proponowane prace: Delikatne oczyszczenie lamp i zdjęcie malatury, zabezpieczenie antykorozyjne, przywrócenie oryginalnej kolorystyki przez malowanie proszkowe.

Uwaga! Lampy z kulistymi kloszami stanowią znacznie nowszy element, bez walorów historycznych. Należy je wymienić na oprawy stylizowane – zgodne z okresem powstania obiektu np. z katalogu firmy art metal.

Pozostałe elementy instalacji elektrycznej, prowadzonej do lamp, należy w przypadku wymiany prowadzić w sposób analogiczny do stanu obecnego tj. po elewacji. Konieczne jest wyraźne zaznaczenie elementów montażowych (klamr), które spinają kabel z elewacją.

Instalacja odgromowa, podobnie jak okablowanie instalacji elektrycznej, powinno zachować swoje obecne miejsce i stanowić wizualnie część wyposażenia technicznego, które nie zostanie ukryte.

Uwaga! W miejscach gdzie planowane jest uzupełnienie oświetlenia w obrębie elewacji, należy stosować oprawy stylizowane, zbliżone do wzorców historycznych występujących w Bielsku-Białej. Na poglądowej ilustracji lampa „NA20” produkcji firmy Art-Metal.

Element: E6. Mural i warstwa docieplenia

Opis: Mural wykonany na elewacji północnej, wykonany na warstwie docieplenia z płyt EPS (styropianu).

Stan zachowania: Stan malarski muralu jest dobry, choć widać zabrudzenia atmosferyczne. Stan docieplenia spójny, posiadający ubytki na krawędziach.

Wnioski i zalecenia: Warstwa docieplenia działa na budynek niszcząco i konieczne jest jego usunięcie, a następnie proces schnięcia ściany i odtworzenie warstwy tynkarskiej. Możliwy jest powrót muralu po uzgodnieniu z WUOZ.

Proponowane prace: Usunięcie warstwy docieplenia, dezynfekcja i schnięcie ściany, odtworzenie tynków wapiennych. Opcjonalnie odtworzenie muralu.

ELEMENTY WNĘTRZ

Element: E7. Biegi schodów – spodnie części

Opis: Biegi schodów, widoczne od spodu z naturalną rustyką wynikającą z łupania kamienia. Częściowo tynkowane.

Stan zachowania: Stan ocenia się jako dobry. Część z biegów została już od spodu otynkowana. Nie stwierdza się jednak znacznych ubytków.

Wnioski i zalecenia: Fragmenty otynkowane należy skuć. Wszystkie biegi poddać od spodu oczyszczeniu i eksponowaniu.

Proponowane prace: Skucie warstw tynkarskich, oczyszczenie metodą ablacji laserowej. Dezynfekcja i zabezpieczenie delikatnymi środkami krzemoorganicznymi, wytrącającymi krzemionkę do 10%. Następnie uzupełnienie ewentualnych ubytków – z zachowaniem rustyki i naturalnego kształtu. Spoinowanie zaprawą trasową.

Element: E8. Tynki

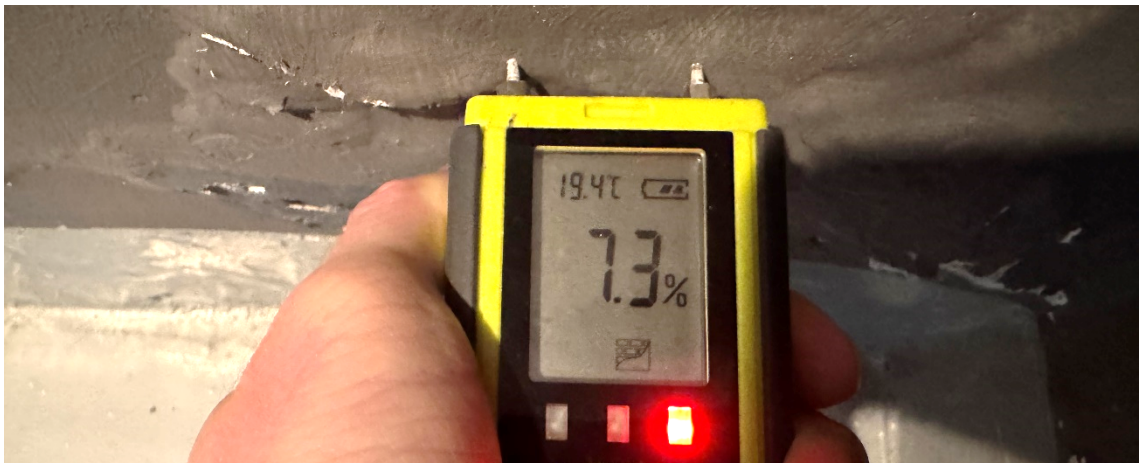

Opis: Tynki wierzchnie - cementowe wykonane na wcześniejszych warstwach tynkarskich.

Stan zachowania: Stan jest zróżnicowany, choć należy zwrócić na miejscowo zły stan tynków, zwłaszcza przy posadzkach parteru, gdzie ściany wykazują zwiększony poziom wilgotności. W miejscach tych tynk odparza a na powierzchni pokazują się wysolenia.

Wnioski i zalecenia: Skuć tynki parteru w 100% lub przynajmniej do wysokości 2 metrów od posadzki. Należy je zastąpić tynkiem renowacyjnym. Tynki na wyższych kondygnacjach możliwe są do pozostawienia (jeśli nie są uszkodzone) lub do wymiany na tynki wapienne.

Proponowane prace: Skucie tynków parteru do poziomu minimum 2 metrów lub do poziomu nadproży okiennych, w celu uzyskania jednolitej linii odcięcia. Ściany poddać dezynfekcji i pozostawić do wyschnięcia. Następnie wykonać jednowarstwowe tynki renowacyjne zatarte na gładko i malować farbą krzemianową.

Element: E9. Drewniane parapety okienne

Opis: Głęboko osadzone parapety okienne

Stan zachowania: Ślusarka okien jest nierozerwalnie związana z drewnianymi parapetami, wykonanymi na głębokość osadzenia okna. Parapety w stanie zróżnicowanym, choć co do zasady każdy z nich jest zachowany w pełnym kształcie.

Wnioski i zalecenia: Ślusarkę okien należy pozostawić i poddać konserwacji. Nowe okna montować od strony wewnętrznej. Parapety poddać podstawowej konserwacji.

Proponowane prace: Parapety poddać ablacji laserowej, która usunie ostatnie warstwy farb i impregnatów a następnie impregnować jednolicie np. w odcieniach ciemnego orzecha. Należy zachować przy tym wszelkie niedoskonałości i drobne ubytki drewna.

Element: E10. Ślusarka okien

Opis: Ślusarka okienna wielopolowa

Stan zachowania: Ślusarka okien jest w stanie zróżnicowanym, choć co do zasady, większość okien jest nieszczelna i była wielokrotnie uzupełniana. Mimo złego stanu zachowała ona w ok 90% swój pierwotny kształt.

Wnioski i zalecenia: Zachować, poddać konserwacji i eksponować

Proponowane prace: Usunięcie szklenia, usunięcie powłok malarskich metodą chemiczną oraz czyszczenie druciakami i papierem ściernym (gradacja 40-180) lub piaskując. Następnie malowanie na kolor ciemnego grafitu np. RAL 7043.

Element: E11. Ślusarka drzwi

Opis: Ślusarka drzwi – głównie wewnętrznych, częściowo także zewnętrznych, w formie płytowej na ramie wykonanej z profili pełnych lub kątowników.

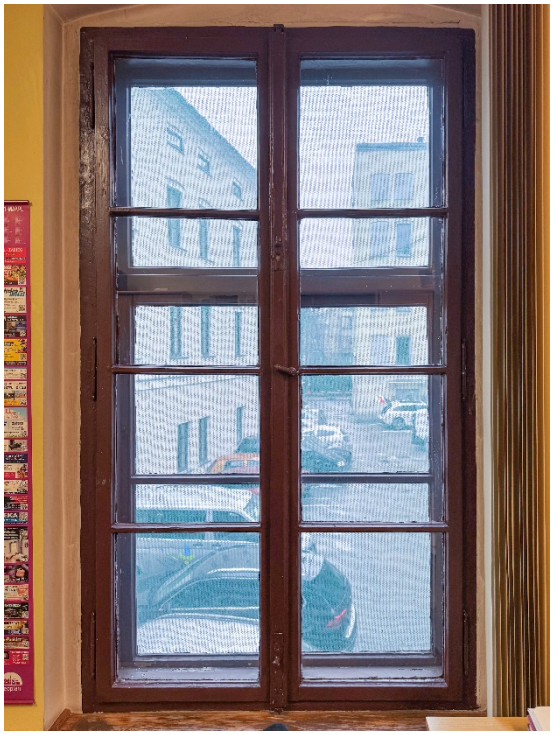
Stan zachowania: Ślusarka drzwi stalowych w stanie bardzo dobrym. Ewentualne trudności z otwieraniem wynikają z niedoskonałego wykonania lub konieczności smarowania zawiasów.

Wnioski i zalecenia: Ślusarkę należy zachować jako integralną część budynku o charakterze industrialnym. Poddać podstawowej konserwacji.

Proponowane prace: Konserwacja polegać będzie usunięciu warstw malarskich metodą chemiczną lub przez delikatne szkiełkowanie i powtórzenie powłoki farbą alkidową z inhibitorami korozji lub przez malowanie natryskowe lub proszkowe.

Uwaga! Drzwi które zostaną przez WUOZ zaakceptowane do wymiany (zwłaszcza na elewacjach), powinny zostać dopasowane stylistycznie do wybranych istniejących drzwi historycznych w obrębie budynku. Zaleca się korzystanie z wzorów występujących na elewacji frontowej (ślusarka przeszklona).

Element: E12. Stolarka okien

Opis: Stolarka okien o zróżnicowanym kształcie. W większości są to okna skrzynkowe ze skrzydłami zewnętrznymi otwieranymi w stronę podwórza.

Stan zachowania: Stolarka w zbliżonym stanie zachowania – drewno jest miejscami spaczone, co powoduje liczne nieszczelności. Okna wielokrotnie malowane. Posiadają w dużej mierze oryginalne mosiężne klamki.

Wnioski i zalecenia: Proponuje się częściową wymianę stolarki drewnianej na nową tj. wymianę krosen zewnętrznych. Wymiana stolarki drewnianej może nastąpić jedynie pod warunkiem jej wiernego odwzorowania. Dopuszczalne jest zastosowanie od strony zewnętrznej pakietów 2 lub 3 szybowych, zaś od strony wewnętrznej pojedynczej szyby w skrzydłach okiennych.

Proponowane prace: Wierne odtworzenie stolarki w drewnie, z dopuszczeniem zastosowania pakietów 2-3 szybowych w zewnętrznych skrzydłach.

Element: E13. Stolarka drzwi

Opis: Drzwi w tradycyjnej konstrukcji ramowo-płycinowej, bez złożonego profilowania elementów ramy. Brak oryginalnej ślusarki np. klamek.

Stan zachowania: Drzwi są sprawne, choć nie wszystkie zachowują szczelność. W całym budynku występują 2 zasadnicze warianty stolarki drzwi.

Wnioski i zalecenia: Stolarka drzwi, mimo braku pełnej spójności, zachowuje walory tradycyjnie – niekoniecznie zabytkowe, bowiem mogą to być drzwi powstałe w późniejszym okresie. Zaleca się mimo wszystko ich zachowanie i renowację.

Proponowane prace: Stolarkę poddać oczyszczeniu np. metodą chemiczną lub przez ablację laserową, a następnie przez doczyszczenie ręczne. Uzupełnić oczyszczone drewno flekami lub masami stolarskimi. Wprawić uszczelki. Ujednolicić kolor stolarki wewnątrz całego budynku do koloru ślusarki drzwi na elewacji.

Element: E14. Elementy instalacji

Opis: Elementy instalacji obejmują zarówno okablowanie prowadzone po ścianach jak i urządzenia i skrzynki techniczne obsługujące budynek.

Stan zachowania: Instalację są częściowo sprawne i dalej używane. Stan wizualny dobry.

Wnioski i zalecenia: Zachować historyczną instalację. Nowe elementy instalacji prowadzić po ścianach w analogiczny sposób. Możliwe zastosowanie okablowania w otoczkach o innym kolorze, tak by możliwe było ich odróżnienie.

Proponowane prace: Zachowanie i eksponowanie istniejącej instalacji. Montaż nowej w analogiczny sposób.

Element: E15. Żeliwne słupy

Opis: Słupy konstrukcyjne znajdujące się na parterze i pierwszym piętrze ekspozycji muzeum.

Stan zachowania: Stan zachowania dobry, pokryte licznymi warstwami farby.

Wnioski i zalecenia: W przypadku konieczności zabezpieczenia antypożarowego konstrukcji, należy ją ponownie przywrócić do aktualnej kolorystyki. Konstrukcja powinna być w dalszym ciągu widoczna i eksponowana w obecnym kształcie.

Proponowane prace: Zmatowienie powierzchni i malowanie farbą alkidową z inhibitorami korozji - farba o tym samym kolorze.

Element: E16. Drewniane słupy

Opis: Słupy konstrukcyjne wykonane jako elementy drewniane o kwadratowym przekroju. Występują na 2 piętrze – stanowiącym jednocześnie poddasze.

Stan zachowania: Słupy stosunkowo niedawno malowane na kolor starej bieli. Spod farby wychodzą rude plamy. Słupy są kompletne i nie mają uszkodzeń mechanicznych.

Wnioski i zalecenia: Słupy pomalowano prawdopodobnie bez podkładu, co spowodowało wyjście rudych plam charakterystycznych dla garbników (tanin).

Proponowane prace: Drewniane elementy konstrukcji należy ponownie poddać oczyszczeniu np. przez ablację laserową lub metodą chemiczną, a następnie przez doczyszczenie ręczne. Drewno impregnować środkiem grzybobójczym, następnie pokryć podkładem i malować na kolor starej bieli.

Element: E17. Ceglany komin

Opis: Ceglany komin znajdujący się na drugim piętrze budynku, w przestrzeni wystawienniczej.

Stan zachowania: Komin i sam wątek ceglany zachowany w bardzo dobrym stanie.

Wnioski i zalecenia: Nie wymaga prac konserwatorskich. Zaleca się pozostawienie go w stanie aktualnym.

Proponowane prace: Bez prac.

Element: E18. Posadzki wnętrz

Opis: Posadzki wykonane w formie szlichty cementowej lub żywiczne. Pokryte warstwą malarską – żywiczną.

Stan zachowania: Posadzki znajdują się w stanie dobrym lub średnim. Widać miejscowe pęknięcia i niewielkie ubytki.

Wnioski i zalecenia: Obecna warstwa posadzek nie zachowuje walorów historycznych.

Proponowane prace: W przypadku wymiany posadzek, zaleca się stosowanie posadzek o charakterze industrialnym np. beton architektoniczny. W przypadku odkrycia posadzek historycznych o zupełnie innym charakterze, należy powiadomić o tym inspektora WUOZ, w celu podjęcia decyzji i zaprotokołowania zmian.

5. SZCZEGÓŁOWY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

IZOLACJA ŚCIAN FUNDAMENTOWYCH

1. Zaleca się wykonanie izolacji poziomej ścian fundamentowych, z wykorzystaniem iniekcji krystalicznych. Wykonanie ich możliwe jest tylko w murze ceglanym.

-Od strony zewnętrznej, tuż nad poziomem chodnika lub kamiennego cokołu, przez iniekcję niskociśnieniową lub grawitacyjną z użyciem Sempre Renowator 120, wykonaną pod kątem 60 stopni.

2. Zaleca się także wykonanie izolacji pionowej ścian fundamentowych, co będzie wymagało ich odkrycia w formie odcinkowej np. co 100cm.

a) Ściany fundamentowe murowane z cegły należy oczyścić metodą strumieniową - gorąca woda, następnie zostawić w celu wyschnięcia i pokryć środkiem który zneutralizuje wszelkie naloty biologiczne, w tym grzyby i porosty np. Kabe Algizid

b) Oczyszczone i zdezynfekowane ściany należy pokryć warstwą szlamu mineralnego ograniczającego napór wody, np. Kabe Hydrostop, Sempre Renowator 330 lub inny materiał o współczynniku przepuszczalności pary wodnej wynoszącym $\mu<15$.

c) Oszlamowane ściany fundamentowe należy pokryć geowłókniną a następnie wykonać warstwy żwirowe i drenaż

d) Zarówno w przypadku fundamentów kamiennych jak i ceglanych, proces szlamowania należy poprzedzić uzupełnieniem spoin zaprawą trasową np. Optolith Trassfuge.

TYNKI NA ELEWACJI

1. Prace przy elewacji należy rozpocząć od zdjęcia wszelkich nieużywanych elementów – kabli, wysięgników

2. Potencjalne nowe skrzynki techniczne np. elektryczne, należy zaprojektować z uwzględnieniem historycznej stylizacji.

3. Z elewacji należy usunąć cały nakrop cementowy oraz warstwę docieplenia wykonaną z płyt EPS (styropian). Nakrop możliwy jest do zdjęcia metodami ręcznymi np. z użyciem skrobaków

4. W trakcie prac przy zdejmowaniu nakropu możliwe jest dokonane oceny przez kierownika prac konserwatorskich oraz inspektora WUOZ, czy oryginalny tynk i stan techniczny pozwalają na jego zachowanie. Jeśli nie, możliwe jest skucie 100% elewacji aż do muru ceglanego.

5. Oczyszczone z tynków ściany należy poddać czyszczeniu strumieniowemu (gorąca woda) i odtłuszczeniu z dopuszczeniem chemii np. Kabe Clean Force lub chemia Sulima.

6. Oczyszczone tynki lub odkryty mur należy poddać dezynfekcji środkiem glono i grzybobójczym np. Kabe Algizid.
7. Oczyszczone i zdezynfekowane ściany należy pozostawić na okres ok 30 dni odkryte w ciepłym okresie letnim, w celu oddania nadmiernej wilgotności przez ściany.
8. Po okresie wysychania, ściany należy zagruntować środkiem o charakterze delikatnie wzmacniającym i wspomagającym przyczepność np. Optolith PrimeIn
9. Tynki proste należy uzupełnić lub odtworzyć z zastosowaniem gruboziarnistej zaprawy wapiennej np. Kabe Mineralit Restauro W12 lub Sempre Renowator 640
10. Następnie tynki proste pokryć kolejną warstwą zaprawy o mniejszym uziarnieniu np. Kabe Kombi Mineralit Restauro W8 lub wykonać gładź wapienną Sempre Renowator 680
11. Po wykonaniu gładzi, ściany należy zagruntować np. Kabe Novalit GF lub Sempre Renowator 930
12. Elewacje malować zgodnie z kolorystyką określoną w projekcie architektonicznym, farbami krzemianowymi np. Kabe Novalit F lub Sempre Renowator 960.

KAMIENNE COKOŁY

1. Cokoły wykonane z piaskowca, należy eksponować. Materiał odsolić, z wykorzystaniem kompresów (np. z pulpy celulozowej) nasączonych wodą destylowaną lub wodą dejonizowaną, metodą *swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska*.
2. Uzupełnić zaprawą przeznaczoną do renowacji kamienia i cegły np. Optolith NSR, Remmers RM, Tubag SEM, w kolorze bazowym, barwionym doraźnie pigmentami, uzyskując kolor naturalnego kamienia.
3. Kamień, wystawiony na warunki atmosferyczne, zaleca się impregnować środkiem na bazie wody np. Optolith HydroSilan.
4. Bloki kamienne spoinować fugą trasową, w kolorze jaśniejszym od piaskowca np. Optolith Trassfuge, Remmers FM Historic, Tubag TKF

ELEMENTY CEGLANE NA ELEWACJI

1. Elementy ceglane, takie jak nadproża okienne i gzymsy, należy pozostawić nieotynkowane – tak jak obecnie.
2. Podczas prac przy elewacji, po etapie skuwania tynków, elementy ceglane należy wraz ze ścianami oczyścić strumieniowo i poddać dezynfekcji glono i grzybobójczej.
3. Oczyszczone elementy ceglane należy uzupełnić masami trasowymi, barwionymi w masie np. Optolith NSR, Remmers RM, Tubag SEM

4. Należy także uzupełnić spoinowanie fugą o charakterze historycznym (piaskowo-wapienna) o maksymalnie zbliżonej do oryginalnej kolorystyce.
5. Cegłę poddaną wcześniejszemu kitowaniu dopuszcza się poddać scalaniu kolorystycznemu przez laserunek farbami zolokrzemianowymi np. Keim Restauro Lasur + Keim Restauro Fixativ
6. Cegłę zaleca się impregnować środkiem na bazie wody np. Optolith HydroSilan.

BLACHARKA

1. Należy wymienić blacharkę w całości na elementy wykonane z blachy o kolorze naturalnym – jasnoszarym.
2. Możliwe jest zastosowanie blachy aluminiowej lub stalowej powlekanej. Najbardziej poleca się blachę tytan-cynk. Zalecana grubość blachy to 0,7mm.

ELEMENTY METALOWE – ŚLUSARKA DRZWI ZEWNĘTRZNYCH I WEWNĘTRZNYCH

1. Zachowaną ślusarkę drzwi należy oczyścić z warstw malarskich np. przez delikatne szkiełkowanie lub metodą ablacji laserowej.
2. Na oczyszczone drzwi należy zastosować farbę żywiczną (zalecana alkidowa) z zastosowaniem prosto na rdzę, możliwe jest także malowanie natryskowe lub proszkowe.
3. Kolorystyka drzwi powinna powtórzyć kolor szary występujący wewnątrz budynku lub kolor ślusarki okiennej tj. grafitowy.

ŚLUSARKA OKIEN

1. Ślusarkę okien należy pozostawić w obecnym miejscu, zaś nową montować tuż przed nią, od strony wewnętrznej. Zaleca się, by nowa ślusarka była bez podziałów na kwatery. Wyjątek stanowić może ślemię, które pozwoli na otwieranie i mycie dolnej części nowych okien.
2. Oryginalną ślusarkę okien należy pozbawić szyb, a następnie oczyścić ręcznie z kitów szklarskich i zdjąć warstwy malarskie metodą chemiczną z doczyszczeniem ręcznym druciakami i papierami ściernymi (gradacja 40-180) lub delikatnemu szkiełkowaniu
3. Na oczyszczone okna należy zastosować farbę żywiczną (zalecana alkidowa) z zastosowaniem prosto na rdzę, możliwe jest malowanie pędzlami, wałkami lub natryskowe.
4. Kolorystyka okien powinna być ciemniejsza niż sama blacharka np. ciemny grafit RAL 7043

STOLARKA DRZWI I OKIEN

1. Oczyszczenie stolarki - zdejmowanie kolejnych warstw farby można rozpocząć metodą termiczną, z użyciem opalarki lub lamp termicznych. Należy jednak pilnować by nie uszkodziły (nadpaliły) zewnętrznej warstwy drewna.
2. Pozostałości farb których nie można zdjąć bez nadpalenia drewna, oraz w miejscach trudnodostępnych, zaleca się stosować metodę ablacji laserowej. W przypadku grubych przemalowań olejnych, wymagane jest wcześniejsze zmiękczenie powierzchni metodą termiczną (jak wyżej).
3. W przypadku widocznych śladów po owadach, przed dalszymi etapami, drewno należy „otruć" z zastosowaniem chemii zawierającą permetrynę np. Hylotox. Zaleca się wykonanie iniekcji wprost w otwory po żerowaniu owadów.
4. Drobne ubytki i ewentualne szkody po kornikach, uzupełniać masami do drewna w adekwatnej kolorystyce.
5. W razie dużych ubytków, wykonać flekowanie w drewnie pozyskanym z usuwanych części okien (które będą zastąpione rekonstrukcją).
6. Odczyszczoną stolarkę zaleca się pokryć impregnatem o charakterze przeziernym – pokazującym rysunek drewna, o barwie zbliżonej do tzw. „ciemnego orzecha"
7. Jeśli drewno wykaże liczne flekowania i uzupełnienia szpachlówkami, możliwe jest malowanie drzwi farbą kryjącą w kolorystyce ustalonej podczas komisji konserwatorskiej z przedstawicielem WUOZ.
8. Zaleca się zastosowanie jednolitych klamek mosiężnych o charakterze historycznym np. Alt Wien.